Rejent * rok 11 * nr 7-8(123-124)
lipiec-sierpień 2001 r.

Grzegorz Żmij

Waluta umowy w praktyce notarialnej

I. Wprowadzenie

Umowy w obrocie międzynarodowym często zawierają postanowienia dotyczące świadczeń pieniężnych wyrażonych w innej walucie niż waluta miejsca zawarcia lub wykonania umowy. W praktyce ostatnich lat strony nierzadko posługiwały się przy tym takimi walutami obcymi, jak marki niemieckie, franki francuskie lub franki belgijskie.

W związku z wprowadzeniem z dniem 1 stycznia 1999 r. jednolitej waluty europejskiej – euro powstaje szereg pytań dotyczących zobowiązań wyrażonych w dotychczasowych walutach. Jeżeli Polska dołączy do państw tworzących Europejską Unię Walutową, wówczas również opłaty za czynności notarialne polskich notariuszy ustanawiane będą w euro.

Celem niniejszego opracowania jest przedstawienie kilku zagadnień związanych z wyrażaniem zobowiązań umownych w walutach obcych oraz konsekwencjami prawnymi wprowadzenia euro. Można się bowiem w praktyce już wkrótce liczyć z poważnymi konsekwencjami w tym zakresie.

II. Zasada walutowości

Patrząc na świadczenie pieniężne z kolizyjnoprawnego punktu widzenia, należy stwierdzić, że zasadniczo prawo właściwe dla umowy (statut kontraktowy) decyduje o wysokości długu, a tym samym o walucie długu. Statut kontraktowy miarodajny jest tak w kwestii nominalnej waluty długu (waluty, w której zostało wyrażone zobowiązanie), jak i waluty stanowiącej

jedynie miernik zobowiązania (w przypadku klauzuli walutowej), oraz relacji pomiędzy nimi[1].

Zakres zastosowania statutu kontraktowego w kwestii waluty długu, może zostać ograniczony przez działanie tzw. „przepisów wymuszających swoją właściwość" wchodzących w skład innych systemów prawnych.

Przykładem takiego przepisu jest art. 358 § 1 k.c., zgodnie z którym „z zastrzeżeniem wyjątków w ustawie przewidzianych, zobowiązania pieniężne na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej mogą być wyrażone tylko w pieniądzu polskim". Zasada walutowości zapisana została w kodeksie cywilnym, choć z uwagi na materię, którą reguluje – a przede wszystkim z uwagi na interes państwa, który chroni – powinna się raczej znaleźć w ustawie należącej do grupy ustaw regulujących ustrój pieniężny.

Przestrzenny zakres zastosowania art. 358 § 1 k.c. wynika bezpośrednio z jego treści. Wyznacza go „obszar" Rzeczypospolitej Polskiej. Bezpośrednie określenie w treści przepisu art. 358 § 1 k.c. jego przestrzennego zakresu obowiązywania nasuwa wniosek, iż ustawodawca u podłoża normy art. 358 § 1 k.c. nakazującej wyrażanie zobowiązań w pieniądzu polskim, umieścił jednostronną normę kolizyjną, nakazującą stosowanie tejże normy prawa merytorycznego, jeżeli zobowiązanie „zlokalizowane" jest na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Terytorium, czy też „obszar" stanowi zatem kryterium decydujące o zastosowaniu normy art. 358 § 1 k.c.

Celem normy art. 358 § 1 k.c. jest – niezależnie od zmian systemu polityczno-gospodarczego, jakie dokonały się w ostatnich dziesięcioleciach i stale zawężającego się pola jego zastosowania – ochrona własnego systemu monetarnego. Realizację tego celu państwo polskie jest w stanie na swoim terytorium „wymusić". Owo wymuszenie następuje – o czym będzie mowa w dalszej kolejności – systemem sankcji, począwszy od cywilnoprawnych, na karnoprawnych skończywszy. Stąd wynika szczególnie imperatywny charakter przepisu art. 358 § 1 k.c.

Ustawodawca, określając przedmiotowy zakres zastosowania przepisu art. 358 § 1 k.c., posłużył się pojęciem „wyrażanie" zobowiązań. Pojawia się pytanie: czy pojęcie „wyrażanie" odnosi się wyłącznie do fazy ustalania

[1] H. G r o t h e, *Fremdwährungsverbindlichkeiten. Das Recht der Geldschulden mit Auslandsberührung Kollisionsrecht – Materielles Recht – Verfahrensrecht,* Berlin 1999, s. 131.

wysokości (powstania, zaciągnięcia) zobowiązania, lub też odnosi się również do fazy wykonania zobowiązania (zapłaty)? Innymi słowy, czy zasada walutowości odnosi się do waluty długu, czy także do waluty płatności?

Samo określenie „wyrażanie" sugeruje raczej związek z fazą ustalania zobowiązania[2]. Dotyczy zatem zaciągania zobowiązań w walutach obcych poprzez zamieszczenie odpowiednich postanowień w umowach, jak też ustalania obowiązków zapłaty w orzeczeniach sądowych, decyzjach administracyjnych, a nawet w przepisach prawa[3]. Paradoksalnie tradycyjna doktryna wiąże zasadę walutowości przede wszystkim z zapłatą. Zgodnie z tym poglądem zasada walutowości oznacza, że zapłata może być dokonywana wyłącznie w pieniądzu krajowym[4].

Choć zasada walutowości oznacza nakaz wyrażania zobowiązań w walutach obcych, to jednak nie wyklucza zamieszczania w umowach tzw. klauzul walutowych[5], umożliwiających umowną waloryzację zobowiązania na podstawie kursu waluty obcej. Literatura[6] i orzecznictwo[7], które na podstawie art. 358[1] § 2 i § 3 k.c. opowiedziały się za dopuszczalnością

---

[2] Por. M. N o g a j, *Wypłata świadczeń w walucie obcej: Zobowiązanie pieniężne w świetle prawa dewizowego*, „GP" 2000, nr 38 (341), s. 32, 33.

[3] Por. T. W i ś n i e w s k i, [w:] *Komentarz do kodeksu cywilnego*. Księga Trzecia. *Zobowiązania*, t. 1, Warszawa 1999, s. 42; G. G o r c z y ń s k i, *Zasada walutowośći w polskim prawie cywilnym*, „Rejent" 2001, s. 58, 59.

[4] Por. S. G r z y b o w s k i, [w:] *System prawa cywilnego*, t. 3, cz. I, *Prawo zobowiązań*. Część ogólna, red. tomu Z. Radwański, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1981, s. 138; A. K a w e c k i, *Z problematyki zobowiązań w walutach obcych*, „PiP" 1980, z. 5, s. 122.

[5] Por. J. N a w o r s k i, *Kilka uwag na temat zasady walutowości w świetle nowego prawa dewizowego,* „Palestra" 1999, nr 9-10, s. 40.

[6] Z. G a w l i k, *Umowne klauzule waloryzacyjne*, „Rejent" 1991, nr 4, s. 66, 67; A. B r z o z o w s k i, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. K. Pietrzykowski, t. 1, Warszawa 1999, s. 769, nb. 29; T. W i ś n i e w s k i, *Komentarz* 1999, s. 45.

[7] Por. wyrok Sądu Najwyższego – Izba Administracyjna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 7 listopada 1995 r. (I PRN 40/95), OSNAPiUS 1996/12, poz. 168; postanowienie Sądu Najwyższego – Izba Cywilna z dnia 5 grudnia 1997 r. (I CKN 558/97), „Biuletyn Informacyjny Sądu Najwyższego" 1998/5, s. 10, OSNC 1998/7-8, poz. 112, Glosa 1998/11, s. 30.

takich klauzul, traktują obcą walutę stanowiącą jedynie miernik zobowiązania, jak każdy „inny niż pieniądz miernik wartości”[8].

III. Prawo dewizowe

Wyjątki od zasady walutowości określają przede wszystkim przepisy ustawy z dnia 18 grudnia 1998 r. – Prawo dewizowe[9]. Przestrzenny zakres obowiązywania tejże ustawy nie został w niej bezpośrednio uregulowany, choć niewątpliwie w granicach określonych zakresem przedmiotowym i podmiotowym stosowana jest z urzędu przez sądy na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej i to niezależnie od tego, czy statutem kontraktowym jest prawo polskie.

Obowiązek przestrzegania przez notariusza przepisów prawa, w tym prawa dewizowego, wynika z art. 17 ustawy z dnia 14 lutego 1991 r. – Prawo o notariacie[10] w związku z art. 15 § 1 tejże ustawy[11]. Naruszenie

[8] Por. jednakże trafne zdaniem autora stanowisko zawarte w uchwale Sądu Najwyższego – Izba Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 13 marca 1992 r. (I PZP 14/92), OSN 1993, nr 9, poz. 160, w której SN stwierdził: „Artykuł 358[1] § 2 k.c. należy bowiem rozumieć w ten sposób, że strony mogą umownie zastrzec, że wysokość świadczenia pieniężnego zostanie ustalona według innego niż pieniądz, **na który opiewa to świadczenie** (podkr. G.Ż), miernika wartości. Tego rodzaju zastrzeżenie ustawowe, że miernik waloryzacji (klauzula) ma być „inny niż pieniądz” nie było konieczne i należy je rozumieć jako swoiste podkreślenie przez ustawodawcę rodzaju tego miernika. Nie ma więc przeszkód do stosowania umownej klauzuli waloryzacyjnej waluty, mimo rozumienia pojęcia „suma pieniężna” (art. 358[1] § 1 k.c.), czy „świadczenie pieniężne” (art. 358[1] § 2 k.c.), jako dotyczących zarówno pieniędzy polskich, jak i zagranicznych. Nie może być przy tym mowy o traktowaniu pieniędzy zagranicznych (środków płatniczych prawnie stosowanych w tym charakterze w innych krajach) nie jako pieniędzy w rozumieniu naszego prawa (por. zwłaszcza uzasadnienie uchwały połączonych Izb Cywilnej i Administracyjnej oraz Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 12 czerwca 1981 r. V PZP 3/81 OSNCP 1982/7 poz. 92)”.

[9] Por. A. B r z o z o w s k i, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. 1, red. K. P i e t r z y k o w s k i, Warszawa 1999, s. 759, nb. 3; T. W i ś n i e w s k i, [w:] *Komentarz do kodeksu cywilne*go. Księga Trzecia. *Zobowiązania*, t. 1, red. G. Bieniek, Warszawa 1999, s. 42; M. N o g a j, *Prawo dewizowe dla praktyków. Komentarz. Przepisy dewizowe*, Warszawa 2000, s. 25; J. S k o c z y l a s, *Prawo dewizowe. Komentarz*, Warszawa 2000, s. 118 i n.; L. Ż y ż y l e w s k i, *Dopłaty w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością,* „PPH” 1997, nr 7, s. 22,23 sformułował słuszny pogląd, że każdy przepis rangi ustawowej może ustanowić wyjątek od zasady walutowości z art. 358 § 1 k.c.

[10] Dz.U. Nr 22, poz. 91 ze zm.

[11] B. T y m e c k i, [w:] J. F l o r o w s k i i B. T y m e c k i, *Prawo o notariacie z komentarzem*, Warszawa 1993, s. 26.

tego obowiązku może stanowić podstawę odpowiedzialności dyscyplinarnej notariusza[12] (art. 50 ustawy – Prawo o notariacie), oprócz sankcji określonych przepisami innych ustaw.

Kwestii „wyrażania"[13] zobowiązań w walutach obcych dotyczy przepis art. 13 § 1 prawa dewizowego. Zgodnie z treścią tego przepisu „zobowiązania pieniężne w obrocie dewizowym z zagranicą mogą być wyrażone wyłącznie w walucie polskiej lub walutach wymienialnych".

Choć treść przepisu art. 13 § 1 prawa dewizowego pozornie przypomina treść art. 358 § 1 k.c., to jednak jego zasięg uregulowany został zasadniczo odmiennie, albowiem nie został określony terytorialnie jak w art. 358 § 1 k.c., a przedmiotowo – przez użycie pojęcia „obrotu dewizowego z zagranicą".

Przez „obrót dewizowy z zagranicą" zgodnie z art. 2 ust. 1 pkt 12 rozumie się „obrót dewizowy między rezydentem i nierezydentem, o którym mowa w pkt. 10 lit. a), transfer wartości dewizowych lub krajowych środków płatniczych, a także obrót dewizowy dokonywany przez nierezydenta w kraju i rezydenta za granicą. Obrót ten ustawa dzieli na kapitałowy – podlegający reglamentacji określonej w art. 9 pkt 1-8 prawa dewizowego oraz obrót bieżący, który podobnie jak obrót dewizowy nie będący obrotem dewizowym z zagranicą nie podlega tej reglamentacji[14].

Wykaz walut wymienialnych zawiera Zarządzenie Prezesa NBP z dnia 31 grudnia 1998 r.[15], zgodnie z którym wymienialnymi są: dolar amerykański – USD, dolar australijski – AUD, dolar kanadyjski – CAD, drachma grecka – GRD, eskudo portugalskie – PTE, euro – EUR, forint węgierski – HUF, frank belgijski – BEF, frank francuski – FRF, frank luksemburski – LUF, frank szwajcarski – CHF, funt brytyjski – GBP, funt irlandzki – IEP, gulden holenderski – NLG, jen japoński – JPY, korona duńska – DKK, korona norweska – NOK, korona szwedzka – SEK, korona czeska – CZK, lir włoski – ITL, marka fińska – FIM, marka niemiecka – DEM, peseta hiszpańska – ESP, szyling austriacki – ATS, międzynarodowa jednostka

---

[12] Por. B. T y m e c k i, [w:] J. F l o r o w s k i i B. T y m e c k i, *op. cit.*, s. 53.

[13] Zob. M. N o g a j, *Wypłata* ..., s. 32

[14] Zob. M. N o g a j, *Obrót dewizowy i jego rodzaje w nowym prawie dewizowym*, „Radca Prawny" 1999, nr 4, s. 95.

[15] M.P. 1999, Nr 2, poz. 11.

pieniężna emitowana przez Międzynarodowy Fundusz Walutowy – SDR, korona estońska – EEK.

Jednocześnie Minister Finansów rozporządzeniem z dnia 8 stycznia 1999 r. w sprawie wykonania niektórych przepisów ustawy – Prawo dewizowe[16] zwolnił z obowiązków wyrażania należności i dokonywania płatności w obrocie bieżącym w walucie krajowej lub w walutach wymienialnych na podstawie § 3 ust. 2 pkt 3 tegoż rozporządzenia:

„a) w zakresie umów polegających na wymianie świadczeń niepieniężnych, zawartych przez rezydentów z nierezydentami mającymi miejsce zamieszkania lub siedzibę w krajach, których waluta narodowa nie została zaliczona do walut wymienialnych, pod warunkiem, że umowa zostanie zarejestrowana w terminie 14 dni od dnia jej zawarcia oraz jej realizacja zostanie rozliczona w Banku Handlowym w Warszawie S.A. w celu ujęcia obrotów z niej wynikających w bilansie płatniczym,

b) przez podmioty określone w ust. 4 – w zakresie opłat za usługi portowe i inne w zakresie obrotu portowo-morskiego w krajach, których waluta narodowa nie została zaliczona do walut wymienialnych,

c) w zakresie zakupu przez rezydentów towarów i usług w celu zaspokojenia potrzeb osobistych."

Należy zwrócić także uwagę na treść § 2 art. 13 prawa dewizowego, w którym ustawodawca zamieścił odpowiedni przepis zawierający nakaz dokonywania płatności w złotych lub w walutach wymienialnych. Ustawodawca zatem oddzielił w sposób wyraźny regulację dotyczącą waluty płatności od waluty długu.

Gdy chodzi o obrót wewnętrzny (pomiędzy rezydentami) – zgodnie z wyrażonym przez J. Naworskiego poglądem – w świetle przepisów nowego prawa dewizowego wyrażanie zobowiązań między osobami fizycznymi w walutach obcych jest dopuszczalne, jeżeli zobowiązania te nie są związane z prowadzoną przez nie działalnością gospodarczą lub wolnym zawodem[17]. Zasada walutowości pozostaje zatem w mocy w odniesieniu do obrotu dokonywanego z udziałem przedsiębiorców rezydentów. Odmienne zapatrywanie przedstawił G. Gorczyński, który nie bez racji wskazuje, że

[16] Dz.U. z 1999 r. Nr 1, poz. 2.

[17] J. N a w o r s k i, *op. cit.*, s. 37, 39.

ograniczenie dotyczy tylko dokonywania płatności w walutach obcych, a nie wyrażania zobowiązań[18].

Sankcją niezgodnego z wyżej wymienionymi art. 358 § 1 k.c. lub przepisami prawa dewizowego wyrażenia zobowiązania w walucie obcej jest nieważność całej umowy lub jej części na podstawie art. 58 § 1 lub § 3 k.c.[19]

Za naruszenie przepisów prawa dewizowego dotyczących wyrażania zobowiązań w walutach obcych ustawodawca przewidział również sankcję karną. Omawiając ograniczenia w wyrażaniu kwot w umowach w walutach obcych, należy wspomnieć o regulacji zawartej w art. 102 ustawy z dnia 17 października 1999 r. – Kodeks karny skarbowy[20] (k.k.s.), który brzmi następująco:

„Art. 102. § 1. Kto bez wymaganego zezwolenia dewizowego albo wbrew jego warunkom wyraża zobowiązanie pieniężne w obrocie dewizowym z zagranicą w inny sposób niż w walucie polskiej lub w walucie wymienialnej, podlega karze grzywny do 240 stawek dziennych.

§ 2. Tej samej karze podlega ten, kto bez wymaganego zezwolenia dewizowego albo wbrew jego warunkom w obrocie dewizowym z zagranicą dokonuje płatności w inny sposób niż w krajowych środkach płatniczych, w walucie wymienialnej lub w dewizach płatnych w takiej walucie.

§ 3. Jeżeli wartość przedmiotu obrotu, o którym mowa w § 1 lub 2, nie przekracza ustawowego progu, sprawca podlega karze grzywny za wykroczenie skarbowe."

Zakres przestrzenny obowiązywania tego przepisu wyznaczony został w art. 3 k.k.s. Brzmi on następująco:

„Art. 3. § 1. Czyn zabroniony uważa się za popełniony w miejscu, w którym nastąpiło zachowanie sprawcy, albo gdzie skutek stanowiący

---

[18] G. G o r c z y ń s k i, *Zasada...*, s. 68.

[19] Por. J. N a w o r s k i, *op. cit.*, s. 40, który w przypadku ceny w umowie sprzedaży ogranicza skutek wyłącznie do art. 58 § 1; J. S a d o m s k i, *Uwagi do europejskiej konwencji nr 60,* [w:] *Standardy prawne Rady Europy. Teksty i komentarze,* t. 5, *Prawo Gospodarcze,* red. M. Safjan, Warszawa 1999, s. 108; Odmiennie: A. B r z o z o w s k i, *Klauzule zabezpieczające wartość świadczenia pieniężnego w obrocie gospodarczym (w świetle § 2 i § 4 art. 358[1] oraz art. 353[1] k.c.),* „PUG" 1991, nr 10, s. 173, który uważa, że zobowiązanie staje się wówczas zobowiązaniem naturalnym (niezupełnym). G. G o r c z y ń s k i, *Zasada...*, s. 75, skłania się ku uznaniu takiej czynności za ważną.

[20] Dz.U. z 1999 r. Nr 83, poz. 930.

znamię czynu zabronionego nastąpił lub według zamiaru sprawcy miał nastąpić.

§ 2. Przepisy kodeksu stosuje się do sprawcy, który popełnił czyn zabroniony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, jak również na polskim statku wodnym lub powietrznym, chyba że kodeks stanowi inaczej.

§ 3. Niezależnie od przepisów obowiązujących w miejscu popełnienia przestępstwa skarbowego, przepisy kodeksu stosuje się także do obywatela polskiego oraz cudzoziemca w razie popełnienia za granicą przestępstwa skarbowego skierowanego przeciwko istotnym interesom finansowym państwa polskiego.

§ 4. Przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe określone w rozdziale 7 działu II tytułu I są karalne także w razie popełnienia ich za granicą, jeżeli zostały ujawnione w wyniku czynności kontrolnych przeprowadzanych tam przez polski organ celny lub inny organ uprawniony na podstawie umów międzynarodowych; przepis stosuje się odpowiednio, jeżeli wykroczenie skarbowe określone w art. 104 § 1 lub 2 popełnione zostało za granicą."

Jak więc widać ustawodawca określił przestrzenny zasięg obowiązywania przepisów regulujących dopuszczalność wyrażania zobowiązań w walutach obcych i wyposażył sądy w prawne instrumenty dla realizacji ochrony tego systemu. Z zasięgu, celu lub treści tych norm wynikają jednostronne normy kolizyjne uzasadniające ich zastosowanie. Przesądza to o kwalifikacji tychże przepisów jako „wymuszających swoje zastosowanie".

IV. Obce przepisy dewizowe

Notariusz w określonych przypadkach powinien wziąć pod uwagę obowiązywanie obcych przepisów prawa dewizowego[21], a to ze względu na fakt członkostwa Polski w Międzynarodowym Funduszu Walutowym. Zgodnie z treścią art. 8 § 2 lit. b ratyfikowanej przez Polskę Umowy o utworzeniu MFW[22]:

---

[21] Szerzej na ten temat: G. S c h o t t e n, *Das Internationale Privatrecht in der notariellen Praxis*, München 1995, s. 266, nb. 371.

[22] Umowa o utworzeniu Międzynarodowego Funduszu Walutowego zawarta w Bretton Woods z dnia 22 lipca 1944 r., Dz.U. z 1948 r. Nr 40, poz. 290.

„Zobowiązania dewizowe, których przedmiotem jest waluta jednego z członków i które są sprzeczne z ograniczeniami dewizowymi tegoż członka, utrzymanymi albo wprowadzonymi zgodnie z Umową niniejszą, nie mogą być dochodzone na terytorium żadnego członka. Poza tym członkowie mogą za wzajemnym porozumieniem współdziałać w celu uczynienia bardziej skutecznymi przepisów dewizowych każdego członka z tym, że stosowane w tym celu środki i przepisy będą zgodne z Umową niniejszą."

V. Wprowadzenie euro a praktyka notarialna

Z dniem 1 stycznia 1999 r. 11 państw Unii Europejskiej wprowadziło nową wspólną walutę – euro[23]. Euro jest walutą nowego typu – walutą ponadpaństwową[24]. Ramy prawne dla wprowadzenia wspólnej waluty tworzą rozporządzenie Rady nr 974/98 z dnia 3 maja 1998 r. o wprowadzeniu euro[25] oraz poprzedzające je rozporządzenie Rady nr 1103/97 z dnia 20 czerwca 1997 r. o niektórych przepisach związanych z wprowadzeniem euro[26]. Zasadniczo treść regulowanej przepisami tych rozporządzeń operacji da się sprowadzić do kilku punktów:

1) Euro wstępuje w miejsce walut narodowych po ustalonym kursie. Jednostką walutową jest jedno euro, które dzieli się na 100 centów.

[23] Zob. na ten temat wprowadzenia euro: Europäisches Währungsinstitut: *Der Übergang zur Einheitlichen Währung*, Frankfurt am Main 1995, s. 18 i n.; Europäisches Währungsinstitut: *Role und Funktionen des Europäischen Währungsinstituts*, Frankfurt am Main 1996, s. 22; C.T. S a m m, *»Geld« und »Währung« – begrifflich und mit Blick auf den Vertrag von Maastricht* [w:] *Währung und Wirtschaft: Das Geld im Recht*, Festschrift für Hugo J. Hahn zum 70. Geburtstag, red. A. Weber, Baden-Baden 1997, s. 241, 242; F. Z e h e t n e r, *Der Euro im System der Geldwertklauseln* [w:] *Währung und Wirtschaft: Das Geld im Recht*, Festschrift für Hugo J. Hahn zum 70. Geburtstag, red. A. Weber, Baden-Baden 1997, s. 285; L. T h é v e n o z, *The Single Currency and Other Countries: The Swiss Point of View*, IBLJ Nr 1997, s. 278; W. L e h r, *Der Exportvertrag*, Köln-Berlin-Bonn-München 1998, s. 70, 71; O. S a n d r o c k, *The Introduction of the „Euro": an Exercise in Comparative Law* [w:] *Toward Comparative Law of the 21 Century*, The 50th anniversary of The Institute of Comarative Law in Japan Chuo University, Tokyo 1998, s. 1139 i n.; P. N o b e l, *Die Europäische Wirtschafts- und Währungsunion (EWWU) und die Einführung des Euro aus schweizerischer Sicht*, SZW/RSDA 1999, s. 157 i n.

[24] D. S c h e f o l d, [w:] *Bankrechts-Handbuch*, red. H. Schimansky, H.J. Bunte, H.J. Lwowski, München 1997, s. 3199, nb. 245; S. K ü m p e l: *Bank- und Kapitalmarktrecht*, wyd. 2, Köln 2000, s. 2221, nb. 20.12.

[25] Dz.Urz. z 1998 r. Nr L 139, s. 1.

[26] Dz.Urz. z 1997 r. Nr L 162, s. 3.

2) Kursy przeliczenia pomiędzy euro a dotychczasowymi walutami państw członków zostały ustalone wiążąco przez Radę z dniem 1 stycznia 1999 r.

3) Euro zastąpiło z dniem 1 stycznia 1999 r. jednostkę rozliczeniową ECU. Kurs przeliczenia wyniósł 1:1.

4) W okresie przejściowym pomiędzy 1 stycznia 1999 r. a 31 grudnia 2001 r. obowiązują dotychczasowe jednostki walutowe państw członkowskich jako podjednostki euro. Posługiwanie się „dotychczasowymi" jednostkami walutowymi jest tak samo ważne jak posługiwanie się nową jednostką – euro. Pomiędzy „dotychczasową" jednostką a euro istnieje prawna i gospodarcza ekwiwalentność z uwzględnieniem oficjalnego kursu przeliczenia. Każdemu wolno w okresie przejściowym używać euro, nie ma jednakże przymusu w tym względzie.

5) Dotychczasowe oznaczenia waluty w ustawach, rozporządzeniach, aktach administracyjnych, wyrokach sądowych, umowach i innych „instrumentach prawnych" pozostają w okresie przejściowym w mocy.

6) Narodowe banknoty i monety zachowają właściwość narodowego środka płatniczego do czasu zastąpienia ich przez banknoty euro i monety centowe najdłużej jednak do 30 czerwca 2002 r.

7) Od 1 stycznia 2002 r. wszystkie oznaczenia walutowe w przepisach ustaw, aktach administracyjnych, orzeczeniach sądowych, umowach, jednostronnych czynnościach prawnych i środkach płatniczych (oprócz banknotów i monet) opiewają na euro (ustawodawca europejski posłużył się w tym zakresie konstrukcją fikcji prawnej)[27].

Zmiana waluty wywarła także wpływ na funkcjonowanie notariatu w państwach europejskiej unii gospodarczo – walutowej (UGW), począwszy od konieczności przeliczenia na nową walutę wszelkich kwot wyrażonych w dotychczasowych umowach spółek na zmianach bilansów oraz honorariów za czynności notarialne skończywszy[28].

Podstawowe znaczenie z punktu widzenia problematyki stanowiącej przedmiot niniejszego opracowania ma art. 3 rozporządzenia Rady nr 1103/97

---

[27] D. S c h e f o l d, *Der Einfluß*..., s. 273, 274.

[28] Zob. Auszug aus »*Wegweiser zum Euro*« Sonderheft der BNotK Intern Nr 2/98, bearb. von Dr. K o p p und Dr. S c h u c k, [w:] H. W e i n g ä r t n e r, *Notarrecht. Bundeseinheitliche Vorschriften*, Köln-Bonn-Berlin-München 1999, Ord. Nr 350.

z dnia 20 czerwca 1997 r., który zawiera tzw. zasadę kontynuacji umów[29]. Zgodnie z tym przepisem:

„Wprowadzenie euro nie pociąga za sobą zmian postanowień w instrumentach prawnych, ani zwolnienia od odpowiedzialności, nie usprawiedliwia niewykonania, ani nie daje stronie prawa do jednostronnej zmiany instrumentu prawnego lub jego zakończenia. Przepis ten obowiązuje w braku odmiennego postanowienia stron[30]".

Wprowadzenie euro spowodowało, iż w literaturze na nowo rozgorzała dyskusja na temat zakresu obowiązywania *lex monaete*, czyli prawa państwa kreującego daną walutę (w tym przypadku euro)[31] . Bezdyskusyjne jest obowiązywanie przepisów wprowadzających euro w państwach Unii Europejskiej (w szczególności państwach uczestniczących w UGW)[32].

Problem pojawia się w stosunku do państw nie będących członkami Europejskiej Unii Walutowej, w tym Polski.

Zdaniem Komisji Europejskiej zasada kontynuacji umów jako składnik *legis valutae* obowiązuje także wówczas, jeżeli statutem kontraktowym jest prawo państwa nie będącego uczestnikiem unii walutowej[33].

Stosowanie w państwach nie będących członkami Unii Europejskiej przepisów o wprowadzeniu euro – w pierwszej kolejności – jest możliwe na podstawie umów międzypaństwowych[34]. W Singapurze, w Hongkongu (aktualnie część Chin[35]) oraz w niektórych stanach USA, jak Nowy Jork, Illinois, Kalifornia wprowadzono własne regulacje dotyczące kontynuacji

---

[29] Art. 3. Wprowadzenie euro nie pociąga za sobą zmian postanowień instrumentach prawnych, ani zwolnienia z odpowiedzialności, nie usprawiedliwia niewykonania, ani nie daje stronie prawa do jednostronnej zmiany instrumentu prawnego lub jego zakończenia. Przepis ten obowiązuje w braku odmiennego postanowienia stron.

[30] Tłum. G.Ż.

[31] Zob. na ten temat L. T h é v e n o z, *op. cit.*, s. 275 i n.; D. S c h e f o l d, *Der Einfluß*..., s. 274; P. N o b e l, *op.cit.*, s. 162 i n.; F. V i s c h e r, [w:] F. V i s c h e r, L. H u b e r i D. O s e r, *Internationales Vertragsrecht*, Bern 2000, s. 445, 447, 448.

[32] Zob. na ten temat O. S a n d r o c k, *op. cit.*, s. 1150, 1151; S. K ü m p e l, *Bank- und Kapitalmarktrecht,* s. 2234, nb. 20.46; por. Ch. H a f k e, *Rechtliche Aspekte der Währungsbeziehungen zwischen der Europäischen Währungsunion und Territorien außerhalb des Geltungsbereichs des EGV*, ZEuS 2000, s. 26 i n.

[33] D. S c h e f o l d, *Der Einfluß*..., s. 288; F. V i s c h e r [w:] F. V i s c h e r, L. H u b e r i D. O s e r, *Internationales Vertragsrecht*, s. 447, nb. 969.

[34] Por. Ch. H a f k e, *Rechtliche*..., s. 34 i n.; D. S c h e f o l d, *Der Einfluß*..., s. 275.

[35] Brak danych o aktualnym stanie prawnym.

umów po wprowadzeniu euro[36]. Generalnie, stosowanie przepisów wprowadzających euro w państwach nie będących członkami Unii Europejskiej jest możliwe jedynie na podstawie norm prawa prywatnego międzynarodowego[37], w szczególności w tych państwach, w których uznaje się właściwość *lex valutae*, w kwestii określenia tego, co stanowi walutę[38].

W Polsce – pomimo trwającego procesu dostosowawczego do standardów prawnych Unii Europejskiej – rozporządzenia Rady dotyczące wprowadzenia euro bezpośrednio nie obowiązują[39]. System bankowy w Polsce samodzielnie dostosował się do wprowadzenia euro[40]. Niedawno został skierowany do Sejmu rządowy projekt „ustawy o skutkach wprowadzania w niektórych państwach członkowskich Unii Europejskiej wspólnej waluty euro". Jego losy trudno narazie przewidzieć.

Nie można zatem wykluczyć, iż po 1 stycznia 2002 r. powstaną spory dotyczące należności z umów (zwłaszcza długoterminowych) zawartych przed tą datą, a zawierających zobowiązania do zapłaty we frankach francuskich, markach niemieckich lub innej walucie, która definitywnie znika z obiegu.

Możliwym rozwiązaniem w tej sytuacji wydaje się przyjęcie obowiązywania również w prawie polskim niepisanej normy kolizyjnej zawierającej wskazanie prawa waluty dla określenia tego, co stanowi daną walutę. Norma taka (wzorowana na art. 147 ust. 1 szwajcarskiej ustawy o prawie prywatnym międzynarodowym) pozwoliłaby na stosowanie przepisów o wprowadzeniu euro wówczas, gdy posłużono się w umowie jedną z dotychczasowych walut państw UGW. Przewidziane w takiej umowie zobowiązania wyrażone w walucie jednego z państw tworzących unię walutową, na podstawie przepisów wprowadzających euro opiewać będą z dniem 1 stycznia 2002 na euro. W tym sensie zagwarantowana zostaje kontynuacja zobowiązań wyrażonych w „dotychczasowych" walutach mocą przepisów wprowadzających wchodzących w skład prawa europejskiego jako *lex valutae*.

---

[36] Zob. D. S c h e f o l d, *Der Einfluß*..., s. 276.

[37] L. T h é v e n o z, *The Single*..., s. 283; D. S c h e f o l d, *Der Einfluß*..., s. 276; O. S a n d r o c k, *The Introduction*..., s. 1151.

[38] Zob. na ten temat F.A. M a n n, *The legal*..., s. 273.

[39] Por. M. N o g a j, *Prawo*..., s. 24; por. także K. J a k u b i s z y n, B. K a r s k i i D. R y b i ń s k a, *Euro. Nowa waluta*, Warszawa 1999, s. 102.

[40] L. O r e z i a k, *Euro – nowy pieniądz od 1999 r.*, „PUG" 1998, nr 2, s. 8, 9.

Wydaje się, iż przepis art. 3 rozporządzenia Rady nr 1103/97 z dnia 20 czerwca 1997 r., z punktu widzenia państwa trzeciego rozumiany może być jako określona prawno-walutowa deklaracja stanowiąca konsekwencję łącznego przejścia (*recurrent link, rekkurenter Anschluß*) z „dotychczasowej" waluty na „nową" walutę[41]. W tym zakresie – jak już powiedziano – obowiązuje prawo waluty.

Natomiast o cywilnoprawnych konsekwencjach przekształcenia „dotychczasowej" waluty na euro zadecyduje statut kontraktowy[42]. Jeżeli będzie nim prawo państwa nie będącego członkiem Unii Europejskiej, nie można z góry wykluczyć, iż zmiana na euro w świetle tego prawa potraktowana zostanie jako okoliczność uzasadniająca odpadnięcie podstawy prawnej (*Wegfall der Geschäftsgrundlage*), przesłanka zastosowania klauzuli *rebus sic stantibus*[43], przesłanka dokonania sądowej waloryzacji[44] albo uzasadniająca odstąpienie lub wypowiedzenie umowy.

W literaturze podkreśla się znaczenie umiejętnego uregulowania przez strony w umowie skutków przekształcenia „dotychczasowej" waluty w euro[45]. Polecenia godne wydaje się zamieszczenie odpowiedniej klauzuli w umowie, zgodnie z którą zagwarantowana zostanie kontynuacja umowy po zastąpieniu waluty umowy przez euro[46]. Taka klauzula mogłaby przybrać następujące brzmienie:

„Przewidywane zastąpienie waluty x przez euro nie narusza postanowień niniejszej umowy, a w szczególności nie stanowi przesłanki wystąpienia do sądu o rozwiązanie umowy lub o odmienne oznaczenie obowiązków stron, nie daje żadnej ze stron prawa do odstąpienia od umowy ani do jej wypowiedzenia."[47]

---

[41] Por. D. S c h e f o l d, *Der Einfluß*..., s. 286.

[42] O. S a n d r o c k, *op. cit.*, s. 1153.

[43] F. Vischer [w:] F. V i s c h e r, L. H u b e r i D. O s e r, *Internationales Vertragsrecht*, s. 448, nb. 970.

[44] O. S a n d r o c k, *op. cit.*, s. 1153.

[45] F. V i s c h e r, [w:] F. V i s c h e r, L. H u b e r i D. O s e r, *Internationales Vertragsrecht,* Bern 2000, s. 448, 449, nb. 971.

[46] Propozycje takich klauzul przedstawia W. L e h r, *Der Exportvertrag*, Köln-Berlin-Bonn-München 1998, s. 75.

[47] Por. także propozycję takiej klauzuli cytowaną [w:] Auszug aus »*Wegweiser zum Euro*« Sonderheft der BNotK Intern Nr 2/98, bearb. von Dr. K o p p und Dr. S c h u c k, [w:] H. W e i n g ä r t n e r, *Notarrecht. Bundeseinheitliche Vorschriften*, Köln-Bonn-Berlin-München 1999, Ord. Nr. 350-4.